

SV. IVAN V MEDUL.

KNJIŽEVNOST.

Ivan Cankar: **Milan in Milena**. Ljubezenska pravljica. V Ljubljani 1913, Založil L. Schwentner. (S tremi risbami H. Smrekarja.) Str. 149. — Starodavni biograf Plutarh je bil v življenjepisje uvedel tiste vrste tehniko, da je vedno primerjal; takó življenjepis slavnega Grka (n. pr. vojskovodje) redno sledi življenjepis slavnega Rimljana, seveda vojskovodje itd. Nekaj podobnega vidimo v najnovejši Cankarjevi knjigi. V poglavjih I., III., V., VII., IX. nam pripoveduje o Milanu, v poglavjih II., IV., VI. in VIII. pa o Mileni; njiju življenje teče paralelno, vsako zase, in šele zadnje (X.) poglavje, najkrajše, ju združi — na dnu Blejskega jezera. Obema je skupno v prvi mladosti tisto nezavestno pričakovanje nečesa velikega, lepega, dobrega, obema pa tudi bridko razočaranje in resignacija. V I. poglavju vidimo Milana, skoro še otroka, v gradu njegovih sanj, v samotni, med gorami in gozdovi; njegovo mlado srce hrepeni in hlepi po resnici in lepoti, po idealu lepote, nedoločnem, nepoznanem, a gotovo nekje bivajočem. Toda kako utešiti žejo po spoznanju resnice, po uživanju lepote? Oče, grd čarovnik v črni, dolgi halji (mi vemo, da je treba misliti: v talarji) je v gradu, v grajski dvorani, vse podobe obrnil narobe, da otrok ne bi videl lepote in resnice, toda Milan jih nekega dne vendarle preobrne in v njih zagleda res lepoto, seveda v sliki. Tako zelo hrepeni v tej dobi Milanovo srce po lepoti, da je neprenehoma ves razburjen, ustnice so mu napol odprte, kakor za poljub, roke razprostrate, kakor za objem. V II. poglavju pa spoznamo Mileno, tudi še skoro otroka: v mestu biva, med tetami in sestrami; tudi nje srce je polno hrepenenja po neznani lepoti, toda ... v hiši opazuje, kakšne pojme imajo starejše dame o uživanju lepote ... V tem času jo peljejo k prvemu sv. obhajilu, med katerim pa misli le na drznega, lepega študenta, ki ga je po poti srečala. V III. poglavju Milan utrga sad spoznanja, bivajoč na stanovanju pri nekem učitelju, vdanem pijači, čigar mlada žena mu je več kot gospodinja ... odpro se mu oči, in vidi, da je — žival. V IV. poglavju pa Milena je od prepovedanega drevesa, in tudi ona z gnusom spozna, da je človek samo

žival. V V. poglavju hoče Milan iti kvišku, vun iz močvirja, njegova ljubezen je vsa lepa, toda »ona« (ne Milena!) ga ne razume, breztelesnost ji je smešna, smešne so ji Julije in Beatrice, imeti hoče ženska sama — ostudno žival. V VI. poglavju hoče Milena, razočarana, k usmiljenkam, a lep umetnik ji roko stavi pred pot in jo odvrne od namere. V VII. poglavju vidimo Milana na Dunaju. Vsaj tukaj bo našel tisto veliko resnico, tisto nepoznano lepoto, od nekdanj sluteni in pričakovani. Toda še hujše razočaranje! Same živali, le bolj rafinirane. »Tam doli so vlačuge v platnu, tukaj v svili ...« V VIII. poglavju Milena vzame za moža Egidija, z debelimi, izbuljenimi očmi (tega ima najbrže v mislih naslovni list in tretja vinjeta). Zdaj je vsega konec. Milena je pogledala vsemu življenju v dušo; zdaj sovraži vse, pred vsem pa katekizem. A »nikoli ni bila tako lepa kakor v tistih dneh in tednih«. Zánjo je zdaj vse mrtvo. — Če je življenje sama farsa, prevara, samo »biftek, vino in vlačuga«, samo »prebavljanje«, ali je potemtakem vredno, da živimo? Kaj naj nas še zadržuje pred samomorom? V IX. poglavju se seznanimo z Milanovim svetovnim naziranjem, ki je — kakor skoro vseh modernih — panteizem. V X. poglavju končno vendarle oba, Milan in Milena, dospeta do uživanja toliko zaželjene, sanjane in iskane lepote — v najlepšem kraju naše domovine, na Blejskem jezeru, toda na njega dnu, t. j. v uničenju. — Cankar je naslovil to delo: ljubezenska pravljica, v resnici seve pa je filozofiranje o najvišjih problemih. V enem se strinjamo s Cankarjem: neutešno hrepenenje po resnici in lepoti je človeku globoko zasajeno v srce in v risanju tega hrepenenja in brezuspešnega teženja je Cankar priznan mojster: iz knjige zveni čisto kakor Salomonova izpoved: Vanitas vanitatum et omnia sunt vana, ali kakor Avguštinov krik: Inquietum ... Nemirno je naše srce ... toda v drugi točki se ločimo diametralno. Krščanstvo pravi: Ker je na zemlji vse naše še tako plemenito teženje neutešeno in neutešljivo, zato mora biti večnost in Bog, in Avguštin pristavlja: »dokler ne bo počivalo v Tebi, o Bog!« — Cankar pa: dokler ne bo počivalo na dnu Blejskega